

סוריה

מצב זכויות האדם הגרוע בסוריה החמיר אפילו יותר בשנת 2009. הרשויות עצרו במהלך שנה זו פעילים פוליטיים ופעילים למען זכויות האדם, הטילו צנזורה על אתרי אינטרנט, עצרו כותבי בלוגים והטילו איסורי תנועה. אף מפלגה פוליטית אינה מורשית. חוק החירום משנת 1963 נותר בתוקפו וסוכנויות הביטחון הרבות בסוריה ממשיכות לעצור אנשים ללא צו מעצר. בית המשפט העליון לביטחון המדינה, שהוא בית משפט יוצא דופן שאין בו כמעט כל ערובות פרוצדוראליות, שב לפעול בחודש מארס 2009 לאחר השעיה בת שמונה חודשים.

סוריה ממשיכה ליישם את מדיניות הדיכוי שלה כלפי המיעוט הכורדי. מנגנוני הביטחון מנעו את קיומן של התכנסויות פוליטיות ותרבותיות, והם עוצרים דרך קבע ומעמידים לדין פעילים כורדים הדורשים להרחיב את ההכרה בזכויותיהם הפוליטיות ולהכיר בתרבות הכורדית.

מעצר והעמדה לדין של פעילים פוליטיים

45 בני אדם הועמדו בשנת 2009 לדין בבית המשפט העליון לביטחון המדינה בגין עברות שונות, כולל חברות בארגון האחים המוסלמים שפעילותו אסורה, פעילות כורדית חברתית או פוליטית, חברות בקבוצות פוליטיות אסורות והשמעת ביקורת עצמאית על הממשלה. ב-4 בפברואר עצר מנגנון הביטחון הפוליטי שני חברים במפלגה הקומוניסטית משום שאספו חתימות נגד צו ממשלתי המטיל הגבלות חדשות על עסקאות נדל"ן באזורי גבול. שלושה חודשים לאחר מכן, ב-21 במאי, עצר מנגנון הביטחון הפוליטי חמישה חברים במפלגת העבודה הקומוניסטית במהלך כינוס שנערך בביתו של אחד החברים. נכון לעת כתיבת שורות אלה, איש מהעצורים עדיין לא שוחרר.

ב-15 במארס גזר בית משפט פלילי בדמשק את עונשו של הסופר והפרשן הפוליטי חביב סאלח לשלוש שנות מאסר בגין "פרסום מידע כוזב" ו"פגיעה ברגשות הלאומיים" לאחר שמתח ביקורת על הממשלה במאמרים שכתב והגן בהם על איש האופוזיציה ריאד א-תורכ.

שנים-עשר ממנהיגי "הצהרת דמשק", שהיא קואליציה בולטת של ארגוני אופוזיציה, המשיכו לרצות את 30 חודשי המאסר שנגזרו עליהם באוקטובר 2008 לאחר שנכחו בכינוס פוליטי. עם העצורים נמנה חבר הפרלמנט לשעבר ריאד סייף בן ה-62 שבריאותו רופפת. וליד אל-בוני, מנהיג נוסף מן ה-12 שנעצרו, הועמד לדין בבית משפט פלילי בדמשק בגין השמעת ביקורת על הממשלה בשעה שהיה כלוא, וב-17 ביוני זוכה מהאשמה חדשה זו.

בחודש מארס 2009 הגדירה קבוצת העבודה של האו"ם בנושא מעצר שרירותי את מאסרו של כמאל א-לבואני ככליאה שרירותית. א-לבואני הוא רופא ומייסד "האסיפה הליברלית הדמוקרטית" המרצה 15 שנות מאסר בגין קידום רפורמה לא אלימה.

בחודש מאי שחררו הרשויות את הסופר הנודע מישל כילו, ובחודש יוני שוחרר גם הפעיל הפוליטי מחמוד עיסא. שניהם נשלחו לחופשי לאחר שסיימו לרצות שלוש שנות מאסר בגין חתימה על עצומה הקוראת לבסס את יחסי סוריה-לבנון על כבוד הדדי לריבונות.

חופש הביטוי ופעילות החברה האזרחית

בסוריה אין עיתונות חופשית. הממשלה הרחיבה את ההגבלות שהיא מטילה על אמצעי התקשורת והחילה אותן גם על ערוצי שידור מקוונים. ישנה צנזורה נרחבת על אתרי אינטרנט פוליטיים והיא חלה גם על אתרי אינטרנט פופולאריים דוגמת "בלוגר" (שירות הבלוגים של "גוגל"), פייסבוק ויוטיוב. ב-13 בספטמבר גזר בית המשפט העליון לביטחון המדינה על כותב הבלוג כרים ערבגי שלוש שנות מאסר בגין "פרסום מידע כוזב העלול לפגוע ברגשות הלאומיים" לאחר שניהל פורום בני נוער פופולארי באינטרנט בשם akhawia.net שפורסמו בו דברי ביקורת על הממשלה.

באותו יום, כוחות הביטחון סגרו את משרדו של מאזן דרוויש, נשיא המרכז הסורי לתקשורת ולחופש הביטוי ללא כל הסבר ובלי שהציגו צו חוקי בעניין.

בחודש אפריל, תובע צבאי האשים את עו"ד ח'ליל מעתוק העוסק בתחום זכויות האדם ב"ביזוי הנשיא והממשל" וב"הצתת עימות בין מגזרי". זאת, לאחר שמעתוק קרא להעמיד לדין בכירים במערכת הביטחון שנחשדו בהרג אחיינו באוקטובר 2008 בעת שלטענתם רדפו אחר מבריחים. משפטו של מעתוק עודנו מתנהל בעת כתיבת שורות אלה.

ב-28 ביולי 2009 עצר מנגנון הביטחון הלאומי את מוהנד אל-חסני, נשיא ארגון זכויות האדם הסורי "סוואסיה". יומיים לאחר מכן האשים אותו שופט חוקר ב"פגיעה ברגשות הלאומיים" וב"פרסום מידע כוזב או מוגזם", בהקשר לעבודתו שבה פיקח על פעילות בית המשפט העליון לביטחון המדינה. משפטו עודנו מתנהל. ב-10 בנובמבר פרסמה לשכת עורכי הדין הסורית החלטה לשלול את רישיונו לצמיתות.

ב-14 באוקטובר עצר מנגנון הביטחון הלאומי את הייטים אל-מאלח בן ה-78, שהנו עורך דין בולט בתחום זכויות האדם, לאחר שהופיע בשידורי תחנת טלוויזיה של האופוזיציה וביקר בהם את הדיכוי המתמשך של חופש הביטוי בסוריה. ב-3 בנובמבר האשים אותו שופט צבאי ב"פרסום מידע כוזב או מוגזם העלול לפגוע ברגשות הלאומיים". משפטו עודנו מתנהל.

הממשלה ממשיכה למנוע את יציאתם של פעילים לחו"ל, ובמקרים מסוימים גם את יציאתם של בני משפחותיהם. בין פעילי זכויות האדם שמנגנוני הביטחון מנעו את יציאתם מסוריה בשנת 2009 היו עו"ד מוסא שנאני, עבד אל-כרים ריחאווי המשמש נשיא ליגת זכויות האדם הסורית, עו"ד עבד א-רחים ר'מאזה העובד בארגון הלאומי לזכויות האדם ונגייב דדס המכהן כחבר הנהלת האגודה לזכויות האדם בסוריה. בחודש פברואר פרסם המרכז הסורי לתקשורת ולחופש הביטוי דו"ח ובו רשימה של 417 פעילים פוליטיים ופעילים למען זכויות האדם שנאסר עליהם לצאת את גבולות המדינה.

כל ארגוני זכויות האדם הסוריים עודם בלתי מורשים, שכן גורמים רשמיים דוחים שוב ושוב את בקשותיהם להירשם. הארגון הלאומי לזכויות האדם ערער בעבר בפני בית משפט מנהלי על החלטת

המשרד לעניינים חברתיים ולעבודה לדחות את בקשתו להירשם. תגובת המשרד הממשלתי הייתה קריאה להעמיד לדין את חברי הארגון.

מעצר שרירותי, העלמה כפויה ועינויים

מנגנוני הביטחון הרבים בסוריה ממשיכים לעצור אנשים ללא צווי מעצר ולעתים מזומנות מסרבים לחשוף את מקום כליאתם במשך שבועות וחודשים – ולמעשה מעלימים אותם בכוח. עד כה לא ידוע מה עלה בגורלם של עשרה גברים לפחות שנעצרו בחודש אוגוסט 2008 באזור דיר א-זוור בחשד לקשרים לגורמים אסלאמיים. הרשויות אף שמרו על שתיקה בכל הנוגע לגורלם של שמונה כורדים לפחות שנעצרו מאז ספטמבר 2008 בחשד לקשרים עם תנועה כורדית בדלנית.

כמו בשנים קודמות, הממשלה אינה מודה במעורבותם של כוחות הביטחון ב"העלמה" של 17 אלף בני אדם, על-פי הערכות, ברובם חברים בתנועת האחים המוסלמים ופעילים סורים אחרים שנעצרו על-ידי הממשלה בסוף שנות השבעים ובתחילת שנות השמונים, כמו-גם של מאות לבנונים ופלשתינאים שנעצרו בסוריה או נחטפו בלבנון. אין כל דיווח על גורלם של רובם הגדול, ועל-פי הערכות, רבים מהם נהרגו.

למעלה משנה לאחר שכוחות הביטחון פתחו באש על אסירים שהתפרעו בכלא סידנאיא והרגו לפחות תשעה מהם, הממשלה טרם פרסמה מידע כלשהו בנוגע לנפגעים בתקרית זו. הרשויות לא שחררו את ניזאר רסתנאווי, פעיל מרכזי למען זכויות האדם שעל-פי התכנון אמור היה להשלים ריצוי עונש של ארבע שנות מאסר בכלא סידנאיא ב-18 באפריל 2009, ואין כל מידע על מצבו הבריאותי ועל מקום הימצאו.

ארגון Human Rights Watch קיבל דיווחים רבים על התעללות ועינויים בידי מנגנוני הביטחון. ב-10 בינואר 2009 החזירו שירותי הביטחון את גופתו של מוחמד אמין א-שווא, בן 43, שנעצר בחודש אוגוסט 2008, למשפחתו. לפי ארגונים סוריים לזכויות האדם, א-שווא מת בעינויים. עשרה פעילים כורדים מסרו לארגון Human Rights Watch כי אנשי מנגנוני הביטחון עינו אותם בשנת 2009.

אפליית הכורדים ודיכויים

הכורדים הם המיעוט הלא-ערבי הגדול ביותר בסוריה. הכורדים סובלים עדיין מאפליה שיטתית שבמסגרתה נמנעה בין השאר האזרחות הסורית מכ-300 אלף כורדים ילידי המדינה. הרשויות מדכאות ביטויים של זהות כורדית ואוסרות על הוראת השפה הכורדית בבתי הספר. ב-28 בפברואר 2009 פיזרו כוחות הביטחון באלימות כורדים שנאספו כדי למחות על צו המגביל עסקאות נדל"ן באזורי גבול ולאחר מכן עצרו 21 מפגינים. בחודש מארס הפסיקו שוטרים אירוע מוזיקלי שאורגן על-ידי מפלגה כורדית בקמישלי, וכוחות ביטחון פיזרו התכנסויות שבהם נחגג ראש השנה הכורדי בקמישלי ובדרבאסייה.

כוחות הביטחון עצרו בשנת 2009 לפחות תשעה מן הבולטים שבמנהיגי הכורדים. בין היתר עצרו כוחות הביטחון ב-10 בינואר את מוסטפא ג'ומעה המכהן כמזכ"ל בפועל של מפלגת אזאדי. ב-14 באפריל גזר בית דין צבאי על שניים ממנהיגי מפלגת "כיתיי", פואד עליכו וחסן סאלח, 8 ו-13 חודשי מאסר בהתאמה בגין חברות בארגון פוליטי בלתי מורשה. ב-11 במאי גזר בית משפט פלילי על משעל תמו, מדוברי תנועת "העתיד הכורדי" בסוריה, שלוש שנות מאסר וחצי בגין "פגיעה ברגשות

הלאומיים" ו"שידור מידע כוזב". ב-20 באוקטובר גזר בית משפט פלילי על איבראהים ברו, שהנו אחד ממנהיגי מפלגת "יכית", שמונה חודשי מאסר בגין חברות בארגון פוליטי בלתי מורשה.

זכויות נשים וילדות

חוקת סוריה מבטיחה שיוויון בין המינים, ונשים רבות פעילות בחיים הציבוריים, אך דיני המעמד האישי ודיני העונשין כוללים הוראות המפללות לרעה נשים וילדות. ב-5 ביוני נחשף בכלי התקשורת הסוריים כי משרד המשפטים הגיש הצעת נוסח חדש ל"חוק המעמד האישי" מבלי לשנות בו את הסעיפים המפללים לרעה נשים. סעיפים אלה שוללים למשל את זכותן של נשים הנשואות לגברים שאינם אזרחי סוריה להעביר את אזרחותן לבני זוגן ולילדיהן ומחייבים נשים לקבל את הסכמתו של גבר כדי לנסוע לחו"ל וכדי לעבוד מחוץ לבית. בחודש יולי, לאחר מחאות נמרצות מצד ארגונים סוריים למען זכויות האישה, ביטל הנשיא בשאר אל-אסד את הצעת החוק.

ב-1 ביולי שינה הנשיא בשאר אל-אסד את דיני העונשין כך שתיקבע תקופת מאסר של שנתיים לכל הפחות לפשעים המוגדרים ככאלה שבוצעו "על רקע כבוד המשפחה". מספרם של פשעים אלה אינו ידוע אמנם, אך ארגון "נשות סוריה", שהנו גוף בלתי מורשה, תיעד בשנת 2009 לפחות 12 פשעים כאלה, כולל את הריגתה של בחורה בת 18 בידי אביה בחודש אוגוסט לאחר ששכן ניסה לאנוס אותה.

מצבם של הפליטים שברחו מעיראק

סוריה מארחת בתחומה יותר פליטים עיראקיים מאשר כל מדינה אחרת. האלימות המתחדשת בעיראק הביאה לידי כך שעיראקים נוספים ממשיכים להגיע לסוריה: במרוצת ששת החודשים הראשונים של שנת 2009 רשם הנציב העליון של האו"ם לפליטים באופן רשמי 19 אלף פליטים עיראקים חדשים. בכך עלה מספרם הכולל של הפליטים העיראקים הרשומים ל-210 אלף. מספר זה משקף רק חלק מכלל העיראקים המתגוררים כיום בסוריה, שמספרם מוערך במיליון עד מיליון וחצי. סוריה מעניקה לפליטים העיראקים גישה לבתי חולים ציבוריים ולבתי ספר ציבוריים, בין אם נרשמו כפליטים בין אם לאו, אך היא אוסרת עליהם לעבוד. אמנם, סוריה שמרה ככלל על שערים פתוחים לפליטים עיראקים, אך מאז שנת 2007 היא מחילה תנאי כניסה מגבילים יותר. סוריה החזירה בכפייה לעיראק כמה פליטים עיראקים שהיא האשימה בביצוע עברות פליליות או בכך שעבדו באורח בלתי חוקי.

סוריה ממשיכה לסרב לאפשר את כניסתם של פלשתינאים הבורחים מעיראק. בעת כתיבת שורות אלה, לפחות 2,700 מתוכם מתגוררים במחנות זמניים בשטח ההפקר שבין מחסומי הגבול העיראקיים והסוריים. ציילה ושבדיה הסכימו ליישב מחדש חלק מפליטים אלה.

גורמי מפתח בינלאומיים

בידודה הדיפלומטי של סוריה שב ונשחק בשנת 2009. לפחות תשעה גורמים בכירים ממדינות זרות ביקרו בשנה זו בדמשק, ובכלל זה שר החוץ הגרמני פרנק-ולטר שטיינמאייר ושליח ארה"ב ג'ורג' מיטשל. עם זאת, לקשרים המחודשים הייתה השפעה מועטה על מצב זכויות האדם בסוריה. במהלך שנת 2009 פרסם הפרלמנט האירופי הצהרות פומביות שבהן הובע חשש לגבי מצב זכויות האדם במדינה, אך הודעות אלה לא פגעו בהתקדמות שנרשמה לקראת חתימה על הסכם התאגדות, תהליך שהוקפא לאחר ההתנקשות בראש ממשלת לבנון רפיק אל-חרירי בפברואר 2005.